

Kolendo, Jerzy

Cmentarzysko z okresu rzymskiego w Opinogórze, woj. ciechanowskie w świecie materiałów archiwalnych Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk

Światowit 38, 189-197

1991

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jerzy Kolendo

CMENTARZYSKO Z OKRESU RZYMSKIEGO W OPINOGÓRZE, WOJ.
CIECHANOWSKIE W ŚWIELE MATERIAŁÓW ARCHIWALNYCH
TOWARZYSTWA WARSZAWSKIEGO PRZYJACIÓŁ NAUK

Początki świadomego zabezpieczenia zabytków archeologicznych i ich gromadzenia w zbiorach publicznych przypadają na ziemiach Polski na pierwsze dziesięciolecie XIX w. Ogromne zasługi na tym polu położyło założone w roku 1800 Towarzystwo Warszawskie Przyjaciół Nauk¹, dalej określone skrótem TPN. Do zbiorów Towarzystwa napływały do roku 1830 bardzo liczne dary, wśród których były znaleziska archeologiczne² i numizmatyczne³. Prezesi Towarzystwa, Stanisław Staszic, a później od roku 1826 Julian Niemcewicz, prezentowali je w „Zagajeniach publicznych posiedzeń” oraz wyliczali wśród darów złożonych od Muzeum i Gabinetu rzeczy przyrodzonych. Niekiedy mamy podwójne informacje o tych zabytkach archeologicznych, w innych zaś wzmiankowane są one tylko raz.

Przy prezentacji tych zabytków Staszic i Niemcewicz wykorzystywali specjalne raporty przygotowywane przede wszystkim przez znanego starożytnika warszawskiego Krzysztofa Wiesiołowskiego⁴ zmarłego

¹ J. Michalski, *Z dziejów Towarzystwa Przyjaciół Nauk*, Warszawa 1953.

² J. Kostrzewski, *Dzieje polskich badań prehistorycznych*, Poznań 1949, s. 11 n.; J. Michalski, op. cit., s. 192 n.; A. Abramowicz, *Wiek archeologii. Problemy polskiej archeologii dziewiętnastowiecznej*, Łódź 1967, s. 27—38, a zwłaszcza s. 31—34 — szczegółowy inwentarz znalezisk archeologicznych, które dostały się do zbiorów TPN; B. Chomentowska, *Starożytności w Warszawskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk*, „Światowit”, t. XXXV, 1982, s. 95—102.

³ J. Kolendo, *Znaleziska monet średniowiecznych w materiałach Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk i Towarzystwa Naukowego przy Szkole Wojewódzkiej Płockiej*, w: *Nummus et Historia*, Warszawa 1985, s. 263—268; J. Kolendo, M. Męclewska, *Nieznane znaleziska monet późnośredniowiecznych i nowożytnych ze zbiorów Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk opracowane przez Joachima Lelewela*, „Wiadomości Numizmatyczne”, t. XXXI, 1987, s. 145—161; J. Kolendo, *Nieznane znaleziska monet rzymskich w materiałach z archiwum Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk (1800—1832)*, „Wiadomości Numizmatyczne”, t. XXXII, 1988, (w druku).

⁴ Por. J. Kolendo, *Z dziejów odkryć antycznych posążków brązowych na ziemiach Polski*, „Studia Archeologiczne”, t. 1, 1981, s. 78 i cytowana tam literatura.

w roku 1825, a później przez Joachima Lelewela⁵ oraz innych członków Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

Przemówienia prezesów były publikowane w Rocznikach Towarzystwa Królewskiego Warszawskiego Przyjaciół Nauk⁶. Na podstawie tekstów drukowanych oraz materiałów rękopiśmiennych informacje o darach zabytków archeologicznych i numizmatycznych powtarzał Aleksander Kraushar w swej znanej monografii TPN⁷.

Zabytki archeologiczne gromadzone w zbiorach TPN były szeroko omawiane w pracach poświęconych historii polskiej archeologii⁸. Budziły one zainteresowania przede wszystkim w aspekcie powstawania zainteresowań pradziejami w Polsce. Realne wykorzystywanie tych zabytków archeologicznych w konkretnych badaniach było jednak dość ograniczone. W oparciu o kilkuwierszowe z reguły wzmianki trudno było dać dokładniejsze określenia chronologiczne poszczególnych zabytków⁹. Stawało się to wykonalne w tych uprzywilejowanych wypadkach, kiedy odkrycia archeologiczne były publikowane w czasopismach, czasami wraz z ilustracjami. Obecnie nie mamy możliwości opracowania tych zabytków archeologicznych, gdyż całość zbiorów TPN została wywieziona po likwidacji Towarzystwa, po upadku Powstania Listopadowego¹⁰.

W pewnych jednak wypadkach możemy zorientować się w charakterze zabytków przechowywanych w zbiorach TPN dzięki jego archiwum zachowanemu w dużej części¹¹. Materiały archiwalne dotyczące znale-

⁵ Por. A. F. Grabski, Działalność Joachima Lelewela w Towarzystwie Warszawskim Przyjaciół Nauk (1808—1815/1831), „Kwartalnik Historyczny”, t. LXVIII, 1961, s. 947—966. Zmieniona wersja w A. F. Grabski, Orientacje polskiej myśli historycznej, Warszawa 1979, s. 104—145.

⁶ Por. H. Michałowicz, Cz. Gutry, Roczniki Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk (1802—1830). Bibliografia zawartości, Wrocław—Warszawa—Kraków 1967.

⁷ A. Kraushar, Towarzystwo Warszawskie Przyjaciół Nauk. 1800—1832, t. 1—8 i Indeks, Kraków—Warszawa 1911. O brakach tej pracy o charakterze kronikarskim patrz J. Michalski, op. cit., s. 5.

⁸ Por. prace cytowane w przyp. 2. J. Kostrzewski starał się zawsze, jeśli to tylko było możliwe, dać określenie kulturowe znalezisk. Szereg dodatkowych informacji podaje też A. Abramowicz, op. cit., s. 31—35.

⁹ Przykładem może być informacja, że w 1802 r. T. Czacki poleca zbadać starożytny krąg „z kamieni wielkich” znajdujący się w okolicach Rawy. Por. A. Kraushar, op. cit., t. I, s. 214.

¹⁰ Por. S. Krukowski, Materiały archeologiczne z b. Królestwa Polskiego w Rosji, „Wiadomości Archeologiczne”, t. V, 1920, s. 86. S. Krukowski widział w r. 1917 w zbiorach Cesarskiego Rosyjskiego Towarzystwa Archeologicznego kilkanaście naczyń ze zbiorów TPN nie posiadających jednak metryk. Było tam „parę popielnic lużyckich, z grobów skrzynkowych, neolityczne i inne”.

¹¹ W Archiwum Głównym Akt Dawnych (AGAD). Por. H. Stebelska, Przedmowa, w: Sprawy lekarskie w aktach Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Warszawie 1800—1832, „Źródła i dokumenty do historii medycyny”, nr 1, Warszawa 1955, s. I—VIII; H. Dymnicka, Program sumarycznego opracowania materiałów źródłowych do dziejów Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (1800—1832), „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, t. 3, 1958, s. 135—140.

zisk numizmatycznych są bardzo bogate i mogą uzupełnić w sposób istotny inwentarze znalezisk monetarnych ziem Polskich i z Ukrainy¹². Niestety, analogiczne materiały dotyczące zbiorów archeologicznych są mniej kompletne¹³.

Mamy jednak, między innymi, bardzo szczegółowy opis odkryć archeologicznych dokonanych we wsi Cygów i Wola Cygowska¹⁴ (obecnie woj. siedleckie) opracowany z ogromną erudycją przez wójtów tych wsi, tj. w rzeczywistości przez ich właścicieli lub dzierżawców. Dzierżawcą Woli Cygowskiej był Prot Lelewel, brat wielkiego historyka Joachima. W Cygowie, prócz monet rzymskich, w tym jednej Fulwii Plautylli (202-205?), odkryto cmentarzysko ciałopalne na dziedzińcu dworu (być może kultury pomorskiej) oraz jakieś dwa zabytki brązowe, w Woli Cygowskiej zaś toporek kamienny¹⁵.

Na uwagę zasługuje też zachowana w archiwum Towarzystwa informacja Joachima Lelewela¹⁶ o dużym cmentarzysku ciałopalnym w Drochlinie woj. częstochowskie. W jednej z urn miano znaleźć srebrną monetę Hadriana. Odkrycia w Drochlinie dały możliwość J. Lelewelowi zaprezentowania ciekawych rozważań o współwystępowaniu dwóch obrządków pogrzebowych: ciałopalnego i szkieletowego.

Za szczególnie cenne należy uznać materiały rękopiśmienne dotyczące cmentarzyska z okresu rzymskiego w Opinogórze, woj. ciechanowskie. Zawarte tam informacje uzupełniają w sposób zasadniczy te wiadomości, które podają Roczniki Towarzystwa Królewskiego Warszawskiego Przyjaciół Nauk¹⁷.

Zabytki z cmentarzyska w Opinogórze zostały przekazane do zbiorów TPN przez właściciela majątku, hr. Wincentego Krasieńskiego¹⁸. Był on od roku 1804 członkiem Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół

¹² AGAD, TPN 98 — Akta Zbioru Numizmatycznego. Por. J. Kolendo, Nieznane znaleziska monet...

¹³ AGAD, TPN 44 — Akta dotyczące się ofiar do Muzeów Towarzystwa (nie są one jednak kompletne).

¹⁴ AGAD, TPN 44, s. 61—68. Pismo wójtów gminy Cygów i Wola Cygowska z 20.X.1820 przedstawione na posiedzeniu w dn. 12.XI.1820.

¹⁵ Tekst ten publikuję w artykule: Raport wójtów z 1820 roku o odkryciach archeologicznych na Mazowszu, „Fasciculi Archaeologiae Historicae”, t. I, 1986, s. 41—47.

¹⁶ AGAD, TPN 98, s. 154. Ofiary różnych numizmatów — opracował J. Lelewel. Wiadomości o tym odkryciu pochodziły od Walentego Zwierkowskiego, pośta powiatu miechowskiego. O znalezisku monety w Drochlinie pisał później Józef Ignacy Kraszewski, Sztuka u Słowian, szczególnie w Polsce i Litwie przedchrześcijańskiej, Wilno 1860, s. 152. Por. A. Kunisz, Chronologia napływu pieniądza rzymskiego na ziemię Małopolski, Wrocław—Warszawa—Kraków 1969, s. 142, nr 42; J. Kolendo, Nieznane znaleziska monet...

¹⁷ Roczniki Towarzystwa Królewskiego Warszawskiego Przyjaciół Nauk, t. XVI, 1823, s. 217 n.

¹⁸ Polski Słownik Biograficzny, t. XV, s. 195—198, Krasieński Wincenty (S. Kieniewicz).

Nauk. Zajmując się tylko okazjonalnie twórczością naukową okazywał on jednak w sposób manifestacyjny swe zainteresowanie pracami TPN. Przejawem tego było między innymi przekazywanie do zbiorów Towarzystwa bardzo dużej ilości różnych eksponatów. Były wśród nich zabytki archeologiczne¹⁹, numizmatyczne²⁰, okazy przyrodnicze i geologiczne, rysunki oraz książki.

Na szczególną uwagę zasługują zabytki archeologiczne pochodzące z Opinogóry. W roku 1818 Wincenty Krasiński przekazał do Muzeum i „Gabinetu rzeczy przyrodzonych”²¹ „dwie urny, z których jedna wykopana w okolicy Kalisza, druga w Opinogórze, w powiecie przasnyskim”. Następne zabytki z Opinogóry Krasiński darował TPN w roku 1822, dostarczając przy tym szeregu informacji o dokonanych wówczas odkryciach. Stanisław Staszic w zagajeniu posiedzenia Towarzystwa w dniu 25 listopada 1822 roku daje następującą informację²²:

„Członek naszego Zgromadzenia Wincenty Hrabia Krasiński generał dywizji oddał Towarzystwu wykopane w dobrach jego Opinogóra niektóre szczątki starożytne w grobie złożone, jako to: kawałki okrągło toczone bursztynu, szkła; do stroju damskiego służyć mogące, dwie starożytne fibule czyli haftki i kawałki płaskie kości, delikatnie gwoździkami brązowymi spojone, które przez omyłkę za skelet wzięto, rzeczywiście był to grzebień razem z innymi ozdobami damskimi złożony w grobie”.

Staszic powtórzył tu z pewnymi tylko skrótami i zmianami stylistycznymi tekst raportu przygotowanego przez Krzysztofa Wiesiołowskiego, który zachował się w Archiwum TPN²³. Czytamy w nim: „Szanowny członek zgromadzenia naszego generał dywizji Wincenty hr. Krasiński przesłał niektóre szczątki starożytne w dobrach jego Opinogórze wykopane: to jest kilkanaście kawałków bursztynu i szkła okrągło toczonych, które do stroju dam na szyję służyły, fibule czyli haftki do zapinania; przy tem dwa kawałki płaskie kości gwoździkami brązowymi spojone, które przez pomyłkę wzięto za skelet jakiego zwierzęcia, ale dobrze zważając

¹⁹ Wylicza je A. Abramowicz, op. cit., s. 31–34.

²⁰ J. Kolendo: Znaleziiska monet...

²¹ Roczniki Towarzystwa Królewskiego Warszawskiego Przyjaciół Nauk, t. XIII, 1820, s. 144; A. Krashaur, op. cit., t. IV, s. 298, t. 3, 1.

²² Roczniki Towarzystwa Królewskiego Warszawskiego Przyjaciół Nauk, t. XVI, 1823, s. 217 n. Tekst ten przedrukowują A. Kraushar, op. cit., t. V = T. 3, 2, s. 322 oraz A. Abramowicz, op. cit., s. 33.

²³ AGAD, TPN, 98 — Akta Zbioru Numizmatycznego, s. 91 n. (raport K. Wiesiołowskiego z 14.XI.1822).

przekonałem się, że to był grzebień, razem z innymi ozdobami damskimi złożony w grobie, które wilgoć i kwasy ziemi zniszczyły”.

Sięgnięcie do rękopisu Wiesiołowskiego pozwala skorygować informację Staszica, że znaleziono dwie fibule. Wiesiołowski nie podaje bowiem ich liczby, mówiąc za to, że znaleziono dwa płaskie kawałki kości. Najprawdopodobniej nastąpiła tu pomyłka polegająca na przesunięciu liczebnika dwa. Tekst Staszica należy więc poprawić korzystając z rękopisu raportu K. Wiesiołowskiego.

Zachował się też w archiwum TPN list Wincentego Krasińskiego do Staszica opisujący bardzo szczegółowo znaleziska z Opinogóry. Oto jego tekst²⁴:

W Warszawie dnia 1 lipca 1822 roku

Do Jaśnie Wielmożnego Radcy Stanu Staśica Prezesa Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

Przybywszy do dóbr moich, Opinogóra zwanych, w powiecie przasnyszkim, województwie płockiem, dowiedziałem się, że grabarze wyrównując wzgórek, na którym wznosi się kaplica nowo postawiona, znaleźli urnę i sądząc, że pieniędzmi jest napełnioną rozbili ją. — Dnia 17 czerwca r.b. udałem się na miejsce i widząc, iż w tej części na półtora łokcia ziemia będzie zniesiona, bruk się ukazał — rozkazałem go zdjąć, pod którym w kwadracie czystego piasku, jak się zdaje, umyślnie nawiezonego, znalazłem: część ledwie do rozpoznania skeletu, trzy fibule brązowe rzymskie, jedną paciorkę z mozaiki, dziś²⁵ rzynesko²⁶ nazwanej, drugą z masy, na której kolory dawne jeszcze znać, trzecią z masy purpurowej i kilkanaście tak okrągłych, jak i podługowatych zausznic i paciorek bursztynowych, nie mniej kościaną połamaną ozdobę do ubioru służącą brązowymi sztyftami spajaną.

Co chciej JWW Pan Dobrodziej w imieniu Towarzystwa łaskawie przyjąć.

Do tego dodać powinienem, podług tradycji starych ludzi, iż mój ojciec przed 40 laty w pobliskim miejscu wiele urn odkrył, które również przez chciwość robotników, w nadziei znalezienia pieniędzy, roztluczonymi zostały.

Wincenty Krasiński

Znając jedynie drukowany tekst dotyczący odkrycia w Opinogórze A. Abramowicz²⁷ poprawnie określił, że „był to grób z okresu wpływów

²⁴ AGAD, TPN, 44 — Akta dotyczące się ofiar do Muzeum Towarzystwa, s. 83 n.: List Wincentego Krasińskiego do prezesa TPN Staszica pisany w Warszawie 1 lipca 1822 r.

²⁵ Słowo dziś powtórzone dwa razy.

²⁶ Nie udało się ustalić o jaką technikę tu chodzi.

²⁷ A. Abramowicz, op. cit., s. 33.

rzymskich, wysoce prawdopodobnie, że z III-IV w. n.e.". Materiały archiwalne pozwalają znacznie dokładniej scharakteryzować znalezisko z Opinogóry.

Możemy stwierdzić, że w Opinogórze istniało nieznanne w literaturze²⁸ cmentarzysko birytualne z okresu rzymskiego leżące na zniwelowanym obecnie wzgórzu na miejscu dzisiejszego kościoła²⁹. Mamy wiadomości o odkryciu dużej ilości urn³⁰ oraz jednego grobu szkieletowego. Przy interpretacji ilości pochówków szkieletowych należy liczyć się z możliwością ich niezauważenia³¹. Były one bowiem znacznie trudniejsze do rozpoznania niż groby ciałałpalne budzące ogromne zainteresowania odkrywców ze względu na specyficzny obrządek pogrzebowy oraz występowanie urn, w których szukano skarbów. Należy też pamiętać, że odkrycie jedyne grobu szkieletowego na cmentarzysku w Opinogórze było wynikiem precyzyjnych obserwacji przeprowadzonych przez gen. W. Krasieńskiego.

W wypadku jedyne grobu szkieletowego z cmentarzyska w Opinogórze mamy do czynienia z pochówkiem przykrytym brukiem kamiennym³². Na uwagę zasługuje informacja W. Krasieńskiego, iż pod brukiem znajdował się kwadrat czystego piasku, który miał być specjalnie nawieziony. Być może jednak grób szkieletowy był wkopany w piasek, a obok znajdowały się zniszczone groby ciałałpalne. W ten sposób można byłoby również tłumaczyć różnice w zabarwieniu piasku.

Uchwycony inwentarz grobu szkieletowego składał się z następujących zabytków:

- 1) trzy fibule brązowe,

²⁸ Poza wzmianką w książce A. Abramowicza (*Wiek archeologii...*, s. 33) cmentarzysko to nie jest wzmiankowane w żadnej z prac dotyczących okresu rzymskiego na Mazowszu.

²⁹ Por. Katalog zabytków sztuki w Polsce, t. X., *Dawne województwo warszawskie*, z 1. Ciechanów i okolice, oprac. I. Galicka, H. Sygietyńska, Warszawa 1977, s. 43 n. podaje, że parafia w Opinogórze była erygowana w 1824 roku staraniem W. Krasieńskiego: „Wówczas lub w 1841 wzniesiono kościół murowany w formie rotundy”. Obecny kościół został zbudowany w 1874—7. Publikowany tu list W. Krasieńskiego pozwala stwierdzić, że kościół był wzniesiony już w 1822 roku.

³⁰ Były to urny odkryte około 1782, 1819 i 1822 roku.

³¹ Według W. Krasieńskiego szkielet był „ledwie do rozpoznania”.

³² O brukach kamiennych na cmentarzyskach z terenu Mazowsza patrz A. Kempisty, *Obrządek pogrzebowy w okresie rzymskim na Mazowszu*, „Światowit”, t. XXVI, 1965, s. 83 n. i 91—93. Z reguły podbrukami znajdowały się pochówki ciałałpalne. Jedynie tylko na cmentarzysku w Grodzisku Mazowieckim, woj. warszawskie, stan 1, pod brukiem kamiennym odkryto jeden grób szkieletowy z wyposażeniem typowo kobiecym. Por. B. Barankiewicz, *Cmentarzysko z okresu rzymskiego w Grodzisku Mazowieckim*, „Materiały starożytne”, t. V, 1959, s. 192—194 i 256. Być może pochówek szkieletowy pod brukiem kamiennym znajdował się na cmentarzysku w miejscowości Brulino-Kostki, woj. łódzkie. Por. A. Kempisty, *Birytualne cmentarzysko z późnego okresu rzymskiego w miejscowości Brulino-Kostki, pow. Ostrów Mazowiecka*, „Wiadomości Archeologiczne, t. XXXII, 1966—1967, s. 446.

2) trzy różne paciorki szklane. Opis W. Krasieńskiego, mimo swej szczegółowości, nie pozwala na bliższe ich określenie. Można tylko przypuszczać, że zwrot: „Paciorka z mozaiki dziś rzymsko nazwanej” odnosi się nie do paciorków z dekoracją mozaikową, lecz do ich kształtu przypominającego kostkę mozaiki. Byłyby więc to prawdopodobnie paciorek w formie prostopadłościanu, typ 354, lub 368 według klasyfikacji M. Mączyńskiej³³. Drugi paciorek należałoby określić jako wielobarwny, trzeci zaś jako nieprzezroczysty paciorek czerwony.

3) kilkanaście paciorków bursztynowych okrągłych i podłużnych³⁴. Użycie przez W. Krasieńskiego określenia zausznice i paciorki bursztynowe może sugerować, że chodzi tu o bardziej skomplikowane ich formy. Różniły się one częściowo od zwykłych paciorków bursztynowych używanych w kulturze ludowej początków XIX wieku³⁵. Stąd też mogło wynikać zastosowanie zwrotu „zausznice”. Można przypuszczać, że były to paciorki typu ósemkowego³⁶.

4) grzebień kościany spojony nitami brązowymi. Może tu chodzić o grzebień trójwarstwowy³⁷ (dwa płaskie kawałki kości wg. K. Wiesiołowskiego) połączone brązowymi sztyftami (gwoździkami).

Grzebień trójwarstwowy datuje grób szkieletowy z Opinogóry na okres późnorzymski. Pochowana była w nim kobieta, czego dowodem jest występowanie trzech fibul oraz paciorków. Cmentarzysko w Opinogórze, w świetle danych, którymi rozporządzamy³⁸, można byłoby

³³ Por. M. Mączyńska: Paciorki z okresu rzymskiego i wczesnej fazy okresu wędrówek ludów na obszarze środkowoeuropejskiego Barbaricum, „Archeologia”, t. XXVIII, 1977 (1978), s. 75 i 78.

³⁴ Tamże, s. 79.

³⁵ A. Chętnik, Przemysł i sztuka bursztyniarska nad Narwią, „Lud”, t. XXXIX, 1948/1951 (1952), s. 355—415, a zwłaszcza s. 384—395; Tenże, Twórczość ludowa Kurpiów w dziedzinie sztuki, „Polska Sztuka Ludowa”, t. 18, 1964, nr 3, s. 107—126.

³⁶ M. Mączyńska, op. cit., s. 79 n.

³⁷ S. Thomas, Studien zu den germanischen Kämmen der römischen Kaiserzeit, „Arbeits- und Forschungsberichte zur Sächsischen Bodendenkmalpflege”, t. 8, 1960, s. 54—215. Por. E. Cnotliwy, Grzebień rogowe i kościane od I do V w. n.e. na Pomorzu Zachodnim, „Materiały Zachodnio-Pomorskie”, t. IX, 1963, s. 168—174; A. Chmielowska, Grzebień starożytny i średniowieczny z ziem polskich, Łódź 1971, s. 53—60.

³⁸ W Opinogórze znajdowało się też prawdopodobnie wczesnośredniowieczne cmentarzysko rzędowe. Wymienia je w swych zestawieniach J. Ostaszewski, Z dziejów Mławskiego Mazowsza. Szkic historyczny, Mława 1934, s. 57 i 122. Por. L. Rauhut, Wczesnośredniowieczne cmentarzyska w obudowie kamiennej na Mazowszu i Podlasiu, „Materiały Starożytne i Wczesnośredniowieczne”, t. I, 1971, s. 572, nr 94. Być może, że z tego cmentarzyska pochodzą dwa żelazne groty ze zbiorów F. Tarczyńskiego, które zostały przekazane do Muzeum Diecezjalnego w Płocku. Por. T. Kowalewski, Spis inwentarza przedmiotów archeologicznych i pamiątek historycznych Franciszka Tarczyńskiego, Płock 1908, s. 11, nr 64, 12.

wiązać z kulturą wielbarską³⁹. Znajdowało się ono na miejscu obecnego kościoła w Opinogórze, na kulminacji wzniesienia, które zostało częściowo zniwelowane⁴⁰.

SUMMARY

The beginnings of conscious protection of archaeological findings and their collecting in museums in Poland date back to the first decades of the 19th century. Great merits in this field should be ascribed to the Warsaw Society of Friends of Sciences which operated in the years 1800—1830. Findings gathered in its collections were lost but in some cases we can make use of them thanks to archival records.

The author publishes information about the cemetery of the Roman period at Opinogóra (Ciechanów province), so far unknown in literature. Findings from one tomb unearthed in this cemetery were passed to the collections of the Society by general count Wincenty Krasiński in 1822. There is a detailed description of the finding made by Krasiński, as well as information given by the Warsaw antiquarian, Krzysztof Wiesiołowski.

It can be said that there was bi-ritual cemetery at Opinogóra. One female skeleton burial covered with flag-stones was described in a detailed way. The equipment of the tomb consisted of three bronze *fibulae*, three different glass beads and several amber beads as well as a bone comb.

РЕЗЮМЕ

В Польше охрана археологических памятников и их собирание в общедоступных коллекциях начинается в первых десятилетиях XIX века. Большие заслуги в этом деле положило Варшавское Общество Ревнителей Наук существующее в 1800—1830 годах.

Памятники сообранные в его коллекции пропали, однако в некоторых случаях возможно частичное

³⁹ Prahistoria ziem polskich, t. V, Późny okres lateński i rzymski, Wrocław 1981, s. 178—190.

⁴⁰ Wizja lokalna w Opinogórze przeprowadzona 11.VIII.1982 wraz z mgr A. Gindrychem, konserwatorem zabytków archeologicznych woj. ciechanowskiego.

их использование благодаря архивным материалам Общества.

Автор представляет информацию о неупомянутом в литературе могильнике римского периода в Опиногуже /Воеводство Цеханув/. Археологические находки найденные в одном из погребений этого могильника подарил Обществу в 1822 году генерал граф Винценты Красиньски. Изучая эту находку мы пользуемся достаточно точной его описью произведённой Красиньским, а также информацией варшавского антиквара - знатока древности Кшиштофа Весёловского.

Мы вправе утверждать, что в Опиногуже находился биритуальный могильник в котором детально описано одно женское погребение с труположением прикрытое каменным булыжником. В нём были найдены три бронзовые фибулы, три разные стеклянные и несколько янтарных бусин, а также костяной гребень.